

ACC. N:R M. 14788:1-9.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Frans Mårtensson, Brantevik*
Härad: *Järrestad* Berättare: " " "
Socken: *Ö. Nöbbelöv* Berättarens yrke: *f. d. lantbrukare*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1877* i *Ö. Nöbbelöv*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Konkreta julseder. s. 1-9.

Lu F 34

Julseder

ACC. NR. M. 14788:1

FOLKLIVS-
ARKIVET

LUND

Supp 34

Första söndagen i Advent ansågs allriant för
30 a 40 år tillbaka, som en av kyrkoårets stora hög-
tidsdagar och kom närmast i rang efter fräskan.
Första Advent brukade kyrkan vara fullsatt av
högtidsklädda och andäktligt lysnande åtnä-
re. Kvällen då alltid klädda i höga hattar
och man kunde få höra folk som önskade var-
andra ett gott nytt kyrkoår. Ljuständning kun-
de förekomma, dock ej som regel. Lucia firades ej i
hemmen. Den firas endast som fest i någon allmän-
samlingssal. Den har ej varit i bruk mer än de se-
naste 30 åren. Första Adventsöndagens guds-
tjänster besöks fortfarande mer än de vanliga guds-
tjänsterna och har fortfarande samma rang i de
kyrkliga högtiderna, som för. Men sedan 30 år
tillbaka har man mer ^{och mer} gått ifrån bruket att klä-
da sig i högtidsdräkt.

Ledvärnjar med jultök

ACC: NR M. 14788:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Efter Märkenlid d. 10 nov. började man skirka råg och vete till väderkvarn för att få mäst till jultäket. Rågen skulle en del stälsiktas och en del florsiktas. Veteu skulle helt finsiktas. Samtidigt skulle några kg. av rågen malas som gryn, som skulle användas i "blodpsödan" vid jultäket. Jultäket kunde stundom börja redan i nov. men försiggick även i veckorna närmast före jul. En gris slaktad på 150 ä 200 kg. räckte för året åt en familj på 4 ä 5 personer. En yrkeslaktare tog för 50 år sedan 2 kr. för en sådan slakt. Icke yrkeslaktare tog ej betalt, men skulle bjudas på slaktmat. Då slakt och bak utfördes samtidigt anlätades någon hjälpgumma utom eget tjänstefolk. Det förekom vid jultäket att gårdens dräng hjälpte till med att slå degen. Brygd och ljusstöpning utfördes av husmor och pigan. Vid juluppköp gjordes särskilda stadsresor. Vid sådana tillfällen bjöd handlarer vin

Ledvärningar vid julstök

ACC:NR M. 14788:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3

på funktinren, men slaskare varor på män om
de så önskade. Bostaden skurades och städades
särskilt upp. Även sjätra gårdsplanen fick en
rensopning och sådeskärvor sätts upp i nå-
got vådräa. (Detta senare har endast varit i
bruk ute på landsbygden de senaste 30 åren.)
Julaftonsmåltiden bestod då som nu av sikle-
bröd, hemkärnat smör och hemmalagad ost, kokt
kött, luffisk och risgröt. Som en särskild delika-
les ansågs salta kokta grisfötter, som det i regel
i gammal tid endast bjöds på julafton. Det stora
benet i grisfoten användes sedan till snurra. Man
borrade med syl två hål i benet omkring 1 cm. från
varandra, stack så en tråd genom hålen. Genom
att häftigt rycka i trådarna kunde man få be-
net att snurra runt med väldig fart. Detta var ett
stort nöje för barn och ungdom från den tid då
det ej var överflöd på köpta leksaker.

3)

Ledvänder vid julstök

M. 14788:4

FOLKLIVS-
ARKIVET

LUND

En annan, särskilt av barn uppskattad sak, var
urinblåsan, som tillvaratogs vid svinsläkt, val-
rades mellan ett par tegelstenar för att den skulle
sänja ut sig och bli så stor som möjligt, varefter
man stoppade en handfull ärler i densamma och
lät den forka över kakelugnsvärmen. Vid skak-
ningar, eller sparkar mot densamma åstadkoms
ett väldigt knasbrande ljud. Det förekom att man
nyårsafton sköt ut det gamla året med densamma.
Genom att ha blåsan riktigt hårt uppblåst och ge-
nom ett kraftigt slag på densamma, kunde det bli
en bra smäll och då var det roligt. I många bond-
gårdar var det bruk att hästarna skulle ha vars en
kappa hvar som extra foder julafton. Det bidrog
till höglidsstämningen att höra hur hästarna knap-
rade i sig havren. Bland lekar som kunde före-
komma julafton, kallades en: "För blackan" och
4) tillgick så, att någon av de yngre mantiga medlemmarna

vanligen drängen och tillgick så att en rund stäng
omkring 2 mt. lång lades mellan två stolar. På stäng-
en skulle så den som skulle utföra skonaden pla-
cera sig med korslagda ben och släpa sig på en knä-
fråk. På skulle han kasta fråken över till andra
sidan och om det lyckades räkna ett. Lyckades han
hålla balansen och räkna 32 slag hade han skott
härken färdig och ansågs som kvällens hjälte och fick
som belöning någon extra god bit. En annan lek
kallades "slå ut farmors öga". Man fände då ett falg-
ljus, som smets fast på väggen, eller något annat pas-
sande föremål. Man bars så för ögonen på den
som skulle utföra dådet och snurrade honom runt
många gånger. Det gälde då för klientelet att räkna
hur många gånger runt han snurrades och därefter
beräkna riktningen för slaget, som skulle utföras
med blötd duk. Lyckades slaget träffa ljuset och
slårka ljuset detsamma, vannades även därför belöning

Ledvänjor vid jul

ACC. NR. M. 14788:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

En av gårdens dräng, med viss spänning emot dess
händelse julafton, var om han fick kora till kvorn
den dagen för att avlämna till miäls eller avhämta
sådan. Ty då bjöd mjölnaren på julmat öl och brän-
vin. Av det senare ej mer än drängen ordentligt fälde.
Som julpyntnader användes hängjorda pappersgörländer,
änglabilder, färglyck på papper, med vintermotiv från
skog, julottefärder, men även sommarsmotiv med
gröna ängar och betande hästar. Ljusstakar med tär-
da ljus och takfåglar. Julgranen användes numera
elektriskt ljus. Speciell frågelista (Fb. C. 17) har jag
ej mottagit. Julbordet dukas i allmänhet vid 18 ti-
den, eller kanske rättare sagt, man börjar då duk-
ningen. Min Mor brukade vanligen gömma ett
julbröd till präst. Detta tog hon fram och skar me-
dan hon med ljus blick och trögslidig min yttrade:
"Detta är sista julbrödet!" Under julhelgen äts en-
dast riketsbröd och så är bruket fortfarande.

6)

Ledvärnjar vid jul.

M. 14788:7.

Dopp i gryta förekommer stundom, då dagen före
julafton. Mandel i julgröten förekommer stundom
från skämt när ungdom är samlad. Då kunde ock-
så förekomma att det skulle rimmas för gröten
innan börja äta den. Julhelgen börjar i regel dagen
före julafton. I mitt och många hem säses julevange-
let julafton. Men förekommer kanske inte i så
många hem nu som för 50 år tillbaka. Julbön eller
julotta besökes fortfarande allmänt. I vår familj och
i fler andras utdelas julklapparna av tomte. Jultom-
ten började användas i vårt hem för 35 år sedan.

7) Eiseringslekar med nötter gick till så, att ett lag
till eep. från 5 personer satsade var 5 nötter. En i la-
get fick vända ryggen till, medan en pekade från
en nöt, den som vänt ryggen till fick sedan börja
plocka till sig nötter. Så snart han tog den nöt
som utpekats var det slut med plockandet och
en annan i laget fick vända rygg.

FOLKLIVS-
ARKIVET

LUND

7

Ledvärnjar vid jul.

ACC.N:R M. 14788:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

För 50 år sedan förekom mycket pantlekar på jul-
kalas och även från andra ljudningar. Pantgivaren
fick då lösa sin pant med att till exp. kliva upp
från en stol och säga: "Här står jag som ett dansande
aspelöv, den som hjälper mig här kommer och hjäl-
per mig mer!" Mången gång kunde det ligga något
i den här hjälpen. Man ville åtminstone gärna
syda det så. Det hände också att pantgivaren dö-
des att lösa sin pant med att kyssa någon i säll-
skapet, i många fall den han gärna ville kyssa,
eller den man visste gärna ville mottaga en kyss av
pantgivaren. Under de timmar julotta jagar är
det vanligt att folk har sina julgranar tända och
liksom tända ljus i fönstren. För 40-50 år sedan
gjordes ej några besök på juldagen. Inuvarande
tid håller man inte fullt så mycket på denna sed.
8) Haffansuppståg och stjärngassar förekommer endast
i offentliga samlingslokaler.

Leadvänjor vid jul.

ACC. NR. M. 14788:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET

KLUND

9

Stjärnsafton och stjärnsdag firas under något enklare
former än julafton och juldag och heltonafton och
heltondedagen ännu något enklare utan i de fall
då man för hade någon bjudning heltondedagen.
Stjärnsafton brukar manlig ungdom med mycket
oväsen samlas för att skjuta ut det gamla året
vilket kan göras till ut på efternatten, med lite
annat olof. För tjänarna gjordes ingenting annat
än att de voro mera fria från arbete under helgen
och de i vissa fall tilldelades en jultröa och något
kokt kött för drängen att bjuda som brännvins-
tilldugg ifall han fick besök av någon anhörig.
Julsederna äro i stort sett nu som för, men för-
siggå under något mera ljuvösa förhållande,
samt att de gamla jullekarna nästan helt lagts
 bort, detta nog som en följa av nöjeslivets indu-
striallisering.

9)